

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI ZA
MITAA KUHUSU HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA ZILIZOKAGULIWA NA
MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA MWAKA
WA FEDHA 2020/2021**

Ofisi ya Bunge,
SLP 941

DODOMA

Nukushi +255 026 2324 218

Simu +255 02623222761-5

NOVEMBA, 2022

YALIYOMO

	YALIYOMO	i
	MAJEDWALI	ii
	SEHEMU YA KWANZA	1
1.0	UTANGULIZI	1
1.1	Maelezo ya Jumla	1
1.2	Muundo wa Taarifa.....	1
1.3	Njia zilizotumika	2
1.4	Msingi wa kazi ya kusimamia matumizi ya fedha za umma kwenye mamlaka za Serikali za Mitaa	2
1.5	Majumuisho ya Sehemu ya Kwanza.....	3
	SEHEMU YA PILI	4
2.0	UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA	4
2.1	Malezo ya Jumla	4
2.2	Matokeo ya Uchambuzi	4
2.2.1	Matumizi Yasiyofaa ya Akaunti za Amana	6
2.2.2	Ruzuku ya Miradi ya Maendeleo kutolewa tofauti na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge	6
2.2.3	Udhaifu katika Usimamizi wa Manunuzi na Mikataba	7
2.2.4	Udhaifu katika Uwekezaji wa Mitaji ya Umma na katika Miradi ya Halmashauri	9
2.2.5	Mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu wenye Ulemavu.	10
2.2.6	Baadhi ya Stahiki za Watumishi kutolipwa ipasavyo.....	12
2.2.7	Hasara ya Kifedha kutokana na Vitendo vya Taasisi za Serikali dhidi ya Halmashauri.....	13
2.2.8	Uteketezaji wa dawa za binadamu katika vituo vya kutolea huduma za afya.....	15
2.2.9	Dosari katika kukusanya mapato ya ndani ya Halmashauri na Serikali kuu.	15
2.2.10	Upotevu wa Mapato katika Mifumo ya Kielektroniki	16
2.3	Majumuisho ya Sehemu ya Pili.....	18
	SEHEMU YA TATU	19
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	19
3.1	Maoni	19
3.2	Mapendekezo	20
4.0	SHUKRANI	25
5.0	HITIMISHO	27
	VIAMBATISHO	28
1.1	WADAU WALIOSHIRIKI KATIKA SHUGHULI ZA KAMATI	28
1.2	NYARAKA ZILIZOTUMIKA	28

MAJEDWALI

Jedwali Na. 1: Ruzuku ya Maendeleo iliyotolewa zaidi ya bajeti	7
Jedwali Na. 2: Ruzuku ya maendeleo iliyotolewa pungufu ya bajeti.....	7
Jedwali Na. 3: Mwenendo wa Mikopo isiyorejeshwa	163
Jedwali Na. 4: Kodi ya zuio (withholding tax) ambayo haikukusanywa	17
Jedwali Na. 5: Ankara zilizorekebishwa bila viambatiasho.....	18

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC) kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa zilizokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021.

Madhumuni ya Taarifa hii ni kulishawishi Bunge liafiki ushauri wa Kamati wa kuitaka Serikali ichukue hatua kuhusiana na maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma kama yalivyobainishwa katika Ripoti ya CAG na kuchambuliwa na Kamati. Aidha, Taarifa hii inakusudia kulijulisha Bunge kuhusu hali halisi ya utekelezaji wa maazimio ya Bunge yaliyokusudia kuondoa matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa kipindi kilichopita.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika Sehemu kuu tatu na sehemu ya nne inahusu shukurani na kutoa Hoja. Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya utangulizi yanayojumuisha maelezo ya jumla kuhusu Taarifa, Muundo wa Taarifa, misingi ya Kazi na njia au mbinu zilizotumiwa na Kamati kutekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili inabainisha maeneo yenye changamoto katika matumizi ya fedha za Umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Sehemu hii ni msingi wa Maoni na Mapendekezo katika Sehemu ya Tatu. Mwisho, Taarifa inamalizia kwa shukurani na kutoa Hoja kwa Bunge lako tukufu ili Bunge liamue kuhusu Mapendekezo ya Kamati juu ya tatizo la matumizi mabaya ya fedha za umma.

1.3 Njia zilizotumika

Mheshimiwa Spika, Masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Bunge, yanazitaka Taarifa zote za Kamati zinazowasilishwa Bungeni ikiwemo Taarifa hii, zibainishe njia au mbinu iliyotumika kutekeleza majukumu yanayoripotiwa. Kwa ajili ya ukamilifu wa Taarifa hii, Kamati ilifanya yafuatayo: -

- (a) Mapitio ya jumla ya Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2020/2021. Lengo lilikuwa ni kubaini maeneo yenye matatizo katika mapato na matumizi ya fedha za umma katika Halmashauri kwa mwaka husika wa fedha.
- (b) Mapitio ya Muhtasari wa CAG (*Briefing*) ambao unaonesha hali halisi iliyopo katika Halmashauri katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo, hoja za ukaguzi na ushauri wa Kamati hadi kufikia kipindi cha Halmashauri kuitwa mbele ya Kamati.
- (c) Mahojiano na Maofisa Masuuli wa baadhi ya Mamlaka za Serikali za Mitaa kuhusu Hoja za Ukaguzi zilibainishwa katika Ripoti Kuu na Briefing ya CAG.
- (d) Mashauriano na Wadau wengine kuhusu Hoja za Ukaguzi zilizojitokeza. Orodha ya Wadau hao ipo kwenye **Kiambatisho A**.
- (e) Rejea ya Sheria na miongozo mingine inayohusika ili kujiridhisha na msingi wa matumizi na hoja za ukaguzi. Rejea mahsusi zilizotumika zimeorodheshwa katika **kiambatisho B** cha Taarifa hii.

1.4 Msingi wa kazi ya kusimamia matumizi ya fedha za umma kwenye mamlaka za Serikali za Mitaa

Mheshimiwa Spika, Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini zinatambulika kikatiba chini ya Ibara ya 145 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (1977). Mamlaka hizi huendesha shughuli zake kwa kutumia fedha za umma ambazo bajeti yake hupitishwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kukaguguliwa na CAG kwa mujibu wa Katiba na Sheria za nchi. Kwa msingi huo, ni Wajibu wa Bunge lako kufuatilia nidhamu ya mapato na matumizi katika mamlaka hizo ili kuona ufanisi uliopo katika kuwaletea wananchi maendeleo.

Mheshimiwa Spika, tarehe 08 Aprili, 2021 Serikali iliweka mezani Ripoti mbalimbali za CAG. Miongoni mwa Ripoti hizo ilikuwa ni Ripoti Kuu ya Mwaka ya Ukaguzi wa Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2020/2021. Kwa mujibu wa Kanuni ya 43 (1) & (8) ya Kanuni za Bunge, Toleo la Juni, 2020 Ripoti hiyo hujadiliwa na kuwasilishwa Bungeni na LAAC.

1.5 Majumuisho ya Sehemu ya Kwanza

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla, katika sehemu ya kwanza, Taarifa inajieleza kuwa inahusu uchambuzi wa Ripoti Kuu ya Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa. Lengo limebainishwa kuwa ni kulijulisha Bunge maeneo ya matumizi mabaya ya fedha za umma. Sehemu hii imeonesha msingi wa kazi ya uchambuzi huu na njia zilizotumika kufanikisha kazi hiyo. Sehemu ya Pili itatoa maelezo kuhusu Uchambuzi uliofanyika kwa manufaa ya Bunge ili liweze kuzingatia wakati wa kufanya uamuzi.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA

2.1 Malezo ya Jumla

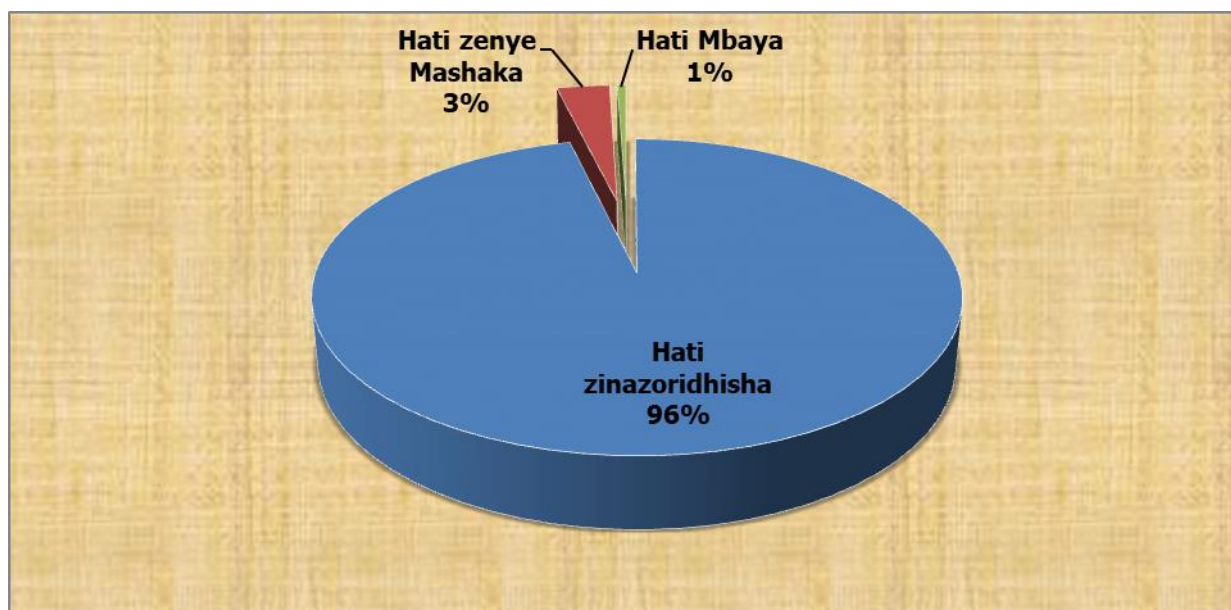
Mheshimiwa Spika, ili kuliwezesha Bunge kusimamia matumizi ya umma inavyostahili, Kamati ilichambua Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2020/2021. Uchambuzi huu ulilenga kujiridhisha juu ya ufanisi wa mamlaka hizo katika kukusanya na kutumia fedha za umma kwa kuzingatia misingi ya utawala bora, uwazi na uwajibikaji.

2.2 Matokeo ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2021 CAG alikagua jumla ya Halmashauri zote 185 zilizokuwepo wakati huo. Kati ya hizo, Halmashauri 178 sawa na 96.2% zilipata Hati zinazoridhisha za Ukaguzi, Mamlaka 6 sawa na 3.2 % zilipata Hati zenye Mashaka (Halmashauri za Wilaya za Kisarawe, Longido, Mlele, Musoma, Sengerema na Halmashauri ya lililokuwa Jiji la Dar es Salaam), na Mamlaka 1 sawa na 0.6 % ilipata Hati Mbaya (Halmashauri ya Wilaya ya Bunda).

Mheshimiwa Spika, mwenendo huu wa aina za hati za ukaguzi unaashiria kuimarika katika nidhamu ya mapato, matumizi na utaalam katika kuandaa taarifa za fedha kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa. Uimara huu ni kiashiria cha uthabiti wa taasisi za kusimamia uwajibikaji ikiwemo Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi, Taasisi ya Kupambana na Kuzuia Rushwa, Mabaraza ya Madiwani, Asasi za Kiraia, Vyombo vya Habari na Wananchi kwa ujumla.

Chati Na. 1: Mchanganuo wa Hati za Ukaguzi kwa Mwaka 2020/21

Mheshimiwa Spika, Kwa ajili ya Taarifa hii, Kamati iliweza kuhoji jumla ya Mamlaka 40 za Serikali za Mitaa ambazo ni sawa na 21.6% ya Mamlaka zote za Serikali za Mitaa zilizokaguliwa. Vigezo vya msingi vilivyotumika kuziita Mamlaka hizo mbele ya Kamati ni: uzito wa hoja za ukaguzi kifedha na athari zake katika halmashauri, udhaifu wa halmashauri katika kujibu hoja za ukaguzi na kutekeleza mapendekezo ya LAAC na aina ya hati ya ukaguzi ambayo halmashauri imetunukiwa na CAG.

Msingi wa Vigezo hivyo ni Masharti ya Kifungu cha 16 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge. Vigezo vingine vya ziada ni muda ambao halmashauri imekaa bila kuhojiwa na Kamati pamoja na sauti za umma (*public outcry*) juu ya mwenendo wa Halmashauri husika. Sababu ya vigezo hivyo inatokana na umuhimu wa jicho la Bunge katika halmashauri zote nchini pamoja na uzingatiaji wa sauti ya wananchi kuhusu rasilimali za umma.

Mheshimiwa Spika, Katika Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Tarehe 30 Juni, 2021, Kamati ilibaini maeneo Kumi (10) yenye changamoto za matumizi mabaya ya fedha za umma. Kwa ujumla wake, maeneo hayo yanahusu mifumo ya udhibiti wa ndani, changamoto za ukusanyaji wa mapato, dosari za usimamizi wa matumizi, rasilimali watu, ununuzi na mikataba

katika mamlaka ya serikali za mitaa. Kwa ufafanuzi Zaidi naomba kueleza maeneo hayo kama ifuatavyo;

2.2.1 Matumizi Yasiyofaa ya Akaunti za Amana

Mheshimiwa Spika, katika kila taasisi ya Serikali zikiwemo Mamlaka za Serikali za Mitaa kuna akaunti mahsusi za benki zinazojulikana kama Akaunti za Amana (Deposit Account). Akaunti hizi ni kwa ajili ya kuhifadhi fedha za kazi maalum ambazo ziko nje ya bajeti ya mwaka ya taasisi husika.

Ripoti ya CAG ilibainisha matumizi mabaya ya shilingi bilioni 9.74 kutoka katika akaunti za amana kutokana na kutosimamiwa ipasavyo. Matumizi hayo yalibainika katika halmashauri 81. Mfano wa halmashauri hizo ni Halmashauri ya Wilaya ya Buchosa ambayo ilificha zaidi ya shilingi milioni 94 ambazo badaye zilikuja kutumika nje ya matumizi yaliyokusudiwa.

2.2.2 Ruzuku ya Miradi ya Maendeleo kutolewa tofauti na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2020/21 halmashauri 185 zilitengewa bajeti itokanayo na ruzuku ya miradi ya maendeleo ya jumla ya shilingi bilioni 928.05. Upatikanaji na matumizi ya fedha hizo unatokana na masharti ya Sheria ya Matumizi ya Serikali (*Appropriation Act*) na Sheria ya Fedha za Umma (*Finance Act*) zinazotungwa na Bunge katika kila mwaka wa fedha. Matumizi ya fedha tofauti na masharti ya sheria hizo kwa vyovyote vile ni matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, mapitio ya Ripoti ya CAG yameonesha kuwa halmashauri 19 ziipokea ruzuku ya maendeleo zaidi ya bajeti iliyoidhinishwa, halmashauri 163 zilipokea ruzuku ya maendeleo pungufu ya bajeti iliyoidhinishwa na halmashauri 3 zilipokea kiasi halisi cha bajeti iliyoidhinishwa. Nia ya Serikali inaweza kuwa nzuri lakini ni nje ya utaratibu ulioridhiwa na Bunge katika sheria ya matumizi ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, endapo hali hii haitadhibitiwa kuna uwezekano wa Serikali kuwa na bajeti za aina mbili kwa mwaka. Yaani bajeti inayopitishwa Bungeni kupitia Sheria ya Matumizi ya Serikali na Bajeti isiyopitishwa Bungeni.

Jedwali Na. 1: Ruzuku ya Maendeleo iliyotolewa zaidi ya bajeti

Mwaka wa fedha	Makisio ya mapokezi ya ruzuku (Sh.)	Kiasi halisi kilichopokelewa (Sh.)	Kiasi Kilichopokelewa Zaidi (Sh.)	%	Idadi ya Halmasha uri
2020/21	90,184,385,862	137,371,891,387	47,187,505,525	52	19
2019/20	67,272,409,002	87,319,960,255	20,047,551,253	30	29
2018/19	73,433,637,673	96,250,291,206	22,816,653,533	31	26
2017/18	84,214,721,967	106,275,933,616	22,061,211,649	26	23
2016/17	44,446,747,137	62,520,940,402	18,074,193,265	41	14

Chanzo: Ripoti ya CAG kuhusu Mamlaka za Serikali za Mitaa, 2020/2021

Jedwali Na. 2: Ruzuku ya maendeleo iliyotolewa pungufu ya bajeti

Mwaka wa fedha	Bajeti Iliyoidhinishwa (Sh.)	Kiasi Kilichotolewa (Sh.)	Kiasi kilichotolewa Pungufu (Sh.)	%	Idadi ya Halmash
2020/21	831,478,155,338	518,946,990,193	312,531,165,145	38	163
2019/20	890,315,258,723	479,897,731,898	410,417,526,825	46	150
2018/19	1,185,489,718,682	628,636,740,919	556,852,977,763	47	167
2017/18	977,228,000,000	497,282,000,000	479,946,000,000	49	165
2016/17	1,034,123,000,000	501,908,000,000	532,215,000,000	51	146

Chanzo: Ripoti ya CAG kuhusu Mamlaka za Serikali za Mitaa, 2020/2021

2.2.3 Udhaifu katika Usimamizi wa Manunuzi na Mikataba

Mheshimiwa Spika, ununuzi na usimamizi wa mikataba ni eneo la matumizi ya kiasi kikubwa cha fedha za umma. Kwa msingi huo, Bunge lilitunga sheria ya kuweka masharti yanayosimamia ununuzi wa umma na mikataba mbalimbali. Kifungu cha 48(3) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2011 kinamtaka CAG kueleza iwapo matumizi ya fedha za umma katika ununuzi na ugharamiaji wa mikataba yamezingatia sheria, kanuni na taratibu za ununuzi.

Mheshimiwa Spika, Bunge lako linaweza kutumia mifano michache ifuatayo iliyobainika katika mwaka wa fedha 2020/2021 kutathmini udhaifu uliopo katika manunuzi na mikataba katika Halmashauri mbalimbali nchini:

- (a) Ununuzi wa bidhaa wa thamani ya shilingi bilioni 7.93 uliofanyika bila idhini ya bodi za zabuni kwenye halmashauri 42.
- (b) Ununuzi wenye thamani ya shilingi bilioni 3.84 ulifanyika bila kuzingatia mpango wa ununuzi katika halmashauri 24
- (c) Ununuzi wenye thamani ya shilingi bilioni 5.37 katika halmashauri 39 ulifanyika bila kuitisha nukuu za bei za ushindani
- (d) Ununuzi wenye thamani ya shilingi bilioni 1.24 bila kutumia hati ya kuagiza vifaa (LPO) ulifanyika katika halmashauri 14
- (e) Malipo ya ununuzi wenye thamani ya shilingi bilioni 2.02 kwa wazabuni wa bidhaa na huduma katika halmashauri 21 yalifanyika bila kuzingatia taarifa za Kamati za Mapokezi na Ukaguzi ukaguzi
- (f) Ununuzi wa bidhaa na huduma zenye thamani ya shillingi bilioni 4.61 kwa wazabuni ambao hawakuwa na mkataba wa makubaliano na Wakala wa Ununuzi Serikalini (GPSA)

Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati unaonesha kuwa dosari hizo hazikutokea kwa bahati mbaya na ni ishara ya mkakati maalum unaoratibiwa na baadhi ya watumishi wa umma wasiokuwa na uadilifu kwa lengo la kuwa na upendeleo, udanganyifu na ubadhilifu.

Hali hiyo inasababisha matumizi ya fedha za umma yasiyokuwa na tija ambayo ni tofauti na kusudio la Bunge kuidhinisha bajeti ya matumizi hayo. Athari yake ni kuathirika kwa huduma zinazotolewa na mamaka ya serikali za mitaa kwa wananchi au viwango duni vya niradi ya maendeleo vinavyohusika.

Baadhi ya sababu zinazochangia udhaifu huu ni pamoja Serikali kutokuchukua haraka hatua za kinidhamu dhidi ya Watumishi wanaobainika kuhusika katika ubadhirifu. Lakini pia Halmashauri nyingi kufanya manunuzi kidharura bila kuzingatia mipango ya manunuzi kwa mwaka.

2.2.4 Udhaifu katika Uwekezaji wa Mitaji ya Umma na katika Miradi ya Halmashauri

Mheshimiwa Spika, Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini zinayo fursa ya kuwekeza mitaji yao kwa lengo la kutoa huduma na kujipatia manufaa ya kifedha. Kwa mfano; Halmashauri ya Jiji la Dodoma imewekeza katika miradi mbalimbali kama vile Hoteli ya Kisasa ya Nyota Tano katika Mji wa Serikali wa Mtumba, Soko la Machinga, Maeneo ya Michezo na Burudani Chinangali (Chinangali Park), Stendi Kuu ya Mabasi katika eneo la Nanenane na Maegesho ya Malori katika eneo la Nala.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi umebainisha dosari zinazohusu uwekezaji wa mitaji ya umma katika baadhi ya halmashauri nchini. Dosari hizo ni pamoja na uwekezaji unaofanyika bila upembuzi yakinifu wala andiko la biashara. Dosari nyingine ni uwekezaji unaozingatia mikataba ya ujenzi yenye masharti yanayosababisha hasara katika Halmashauri zinazohusika. Hali hiyo inaathiri nia ya kuongeza mapato ya vyanzo vya ndani na kuwa na mtiririko madhubuti wa fedha ili kukidhi mahitaji yanayoongezeka ya huduma bora.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya Kamati imeonesha kuwa halmashauri nyingi zilifanya uwekezaji bila kuzingatia misingi madhubuti ya uwekezaji huo. Aidha, uamuzi wa uwekezaji katika halmashauri hizo unaweza kutafsiriwa kuwa na kasoro kama ifuatavyo;

- (a) Baadhi ya halmashauri hufanya uwekezaji wa mitaji yao kwa kuiga kinachofanyika kwenye halmashauri zingine bila ya kufanya upembuzi yakinifu wa mazingira yao kibiashara (feasibility study) na kuwa na Andiko la kibiashara (Business plan). Kwa mfano; kila Halmashauri inataka kuwekeza kwenye Stendi Kubwa ya Mabasi au Masoko Makubwa ya Kisasa bila kujali idadi ya watu, usanifu wa miundombinu kulingana na maeneo yao, ukubwa wa miamala ya biashara, mkao wa eneo kimkakati katika masuala ya biashara, na mapato yatakayopatikana
- (b) Baadhi ya halmashauri zimefanya uwekezaji katika Benki zenye utendaji usioridhisha. Kwa mfano Manispaa za Mkoa wa Dar es Salaam zimewekeza hisa zipatazo 24,036,348 zenye thamani ya shilingi bilioni 5.77 katika benki

ya DCB. Utendaji wa Benki hiyo hauridhishi na kwamba kwa muda mrefu sasa DCB imekuwa ikipata hasara. Hadi kufikia tarehe 30 Juni 2021 hisa zake zilishuka thamani kwa shilingi bilioni 1.20 na hakuna dalili za kuimarika.

Mfano mwingine ni Uwekezaji katika Bodi ya Mikopo ya Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Mamlaka 85 za Serikali za Mitaa ziliwekeza shilingi bilioni 4.88 katika Bodi ya Mikopo ya Serikali za Mitaa tangu kuanzishwa kwake mpaka sasa hazijawahi kupata gawio au faida inayotokana na uwekezaji huo.

- (c) Mikataba ya ujenzi inakuwa na masharti ama vigezo ambavyo ni hasara kwa Halmashauri zenyewe; Matokeo yake, Uwekezaji katika maeneo hayo umejaa hasara.

Mheshimiwa Spika, ili kunufaika na uwekezaji inamlazimu muwekezaji makini kuzingatia desturi zote za uwekezaji. Haifai kuamua kuwekeza katika vitega uchumi au miradi isiyokuwa na dalili za kupata faida. Aidha, uwekezaji kwa kutumia mikataba yenye sura ya kupata hasara pamoja na uwekezaji kwa kuiga ni mambo yanayosababisha matumizi mabaya ya fedha za umma. Kwa mantiki hiyo, dosari za uwekezaji zilizobainishwa, ni miongoni mwa matumizi mabaya ya fedha za umma katika mamlaka za Serikali za mitaa nchini.

2.2.5 Mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu wenye Ulemavu.

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu Wenye Ulemavu ulianzishwa kwa madhumuni ya kuongeza uwezesaji kiuchumi kwa vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu wenye Ulemavu mijini na vijijini. Lengo mahsusi la Mfuko ni kuyawezesha Makundi haya yafanye shughuli za kiuchumi zitakazoboresha kiwango chao cha maisha.

Kutokana na umuhimu wa Mfuko huu ambao upo kwa mujibu wa sheria, kiasi cha 10% ya mapato ya ndani yasiyolindwa hupaswa kutengwa kila mwaka na kila

Halmashauri kwa ajili ya Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu wenye Ulemavu kwa uwiano wa 4:4:2 mtawalia.

Mheshimiwa Spika, Mfuko huu una fedha nyingi na za uhakika kutokana na ukweli kwamba ni lazima kila Halmashauri itenge fedha hizo kama takwa la kisheria. Kwa mfano; katika Hotuba ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ya Fedha imeripoti Bungeni mwenendo wa mapato ya ndani ya Halmashauri zote nchini kwa mwaka 2020/ 2021 kuwa ilikuwa ni Shilingi Bilioni 757 ambayo asilimia 10 yake ni Shilingi Billioni 75.7.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi uliofanywa na CAG umeonyesha kasoro mbalimbali za uendeshaji wa mfuko huu. Miongoni mwa kasoro hizo ni kama ifuatavyo;

- (a) Halmashauri 155 zimeshindwa kukusanya shilingi Bilioni 47.01 zilizotolewa kwa vikundi kutokana na kukosa udhibiti mzuri na usimamizi wa mikopo hiyo;
- (b) Halmashauri 11 kushindwa kuhamisha shilingi bilioni 1.24 kutoka akaunti ya amana kwenda akaunti ya mifuko. Hali hiyo inasababisha wasiwasi kama fedha hizo zinaweza kutumika kwa ajili ya utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanufaika;
- (c) Halmashauri 17 zilitoa mikopo ya shilingi bilioni 3.26 kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu bila kuzingatia uwiano ulioanishwa; na
- (d) Halmashauri 83 hazikuchangia jumla ya shilingi bilioni 6.68 kwenye mfuko kutoka kwenye mapato yake ya ndani.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya Kamati imebaini kuwa Uendeshaji wa Mfuko huu unakabiliwa na changamoto zifuatazo:

- (a) Baadhi ya Halmashauri hutoa mikopo bila kujiridhisha na uhalisia wa mipango ya biashara au uhai wa vikundi vinavyokopeshwa;
- (b) Halmashauri zingine hutoa mikopo pasipo kutoa elimu ya kutosha ya ujasiriamali kwa wakopaji. Jambo hilo husababisha wakopaji kukopa pasipo kujua kiuhalisia aina ya biashara itakayofanyika, masharti na namna ya urejeshaji mikopo hiyo;

- (c) Halmashauri zingine hazina mipango mikakati ya kudai marejesho ya mikopo inayotolewa. Kwa msingi huu, ni vigumu sana kubaini tija na uendelevu wa Mfuko huu;
- (d) Halmashauri zingine hutoa Mikopo kwa Makundi yaliyo katika maeneo ya mjini tu hivyo kuyanyima fursa Makundi yaliyo maeneo mengine ndani ya Halmashauri;
- (e) Halmashauri zingine hazizingatii uwiano wa mgawanyo vipo vikundi hususani vya Watu wenye ulemavu havinufaiki ipasavyo, ingawa vinastahili. Vilevile, halmashauri zingine hushindwa kuwapa walemavu mikopo hiyo kwa kisingizio eti wapo wachache na kuwa hawajitokezi kuomba Mikopo inayohusika.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla ipo changamoto kubwa ya ukusanyaji wa marejesho kwa muda mrefu kama inavyoonekana katika kielelezo kifuatacho.

Jedwali 3: Mwenendo wa mikopo isiyorejeshwa

Mwaka wa fedha	Idadi ya Halmashauri	Kiasi ambacho hakijarejeshwa (Sh.)	Asilimia(%)
2020/21	155	47,006,024,260	70
2019/20	130	27,790,189,049	65
2018/19	111	13,794,359,981	59
2017/18	90	10,044,453,656	59
2016/17	84	5,809,326,477	63

Chanzo: Ripoti ya CAG kuhusu Mamlaka za Serikali za Mitaa, 2020/2021

2.2.6 Baadhi ya Stahiki za Watumishi kutolipwa ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Rasilimaliwatu ndiyo msingi wa utendaji na mafanikio ya taasisi yoyote ile zikiwemo Mamlaka za Serikali za Mitaa. Kuna uwekezaji ambao sharti ufanyike ili rasilimali hii iweze kuleta tija sasa au badae. Miongoni mwa uwekezaji huo ni malipo ya mishahara ambayo ni stahiki za rasimali hiyo.

Hata hivyo, uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya CAG umebaini malimbikizo ya muda mrefu ya mishahara yenye thamani ya shilingi bilioni 63.83 kwa watumishi 33,405 ambayo hayakulipwa. Vilevile kuna madai mengine ya watumishi 71,670

yenye thamani ya shilingi bilioni 96.65 ambayo yalikuwa hayajalipwa yakiwa ni posho za likizo, gharama za uhamisho na posho nyingine. Aidha, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2021:

- a) Katika Halmashauri ya Wilaya ya Chamwino Watumishi 144 na wengine 16 wa Kada ya elimu katika Halmashauri ya Wilaya ya Chemba hawakulipwa jumla ya shilingi milioni 128.03 ambazo ni gharama ya kusafirisha mizigo yao baada ya kufikia umri wa kustaafu na kuhitimisha utumishi wao wa umma.
- b) Halmashauri ya Manispaa ya Sumbawanga haikupeleka kiasi cha Tsh 66,491,474 katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii wakati Halmashauri ya Wilaya ya Ngara haikupeleka kiasi cha Tsh. 49, 229, 555. Tabia hii huwaletea taabu sana Watumishi wa Umma wanapokoma utumishi wao. Ikumbukwe kwamba suala hili lilipata kuibua majadiliano makali sana Bungeni tarehe 23 Septemba, 2022 kutokana na Swali la Mhe. Anastazia J. Wambura (Mb) alipoiuliza Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Ajira na Vijana kwamba “Ni lini wastaafu ambao waajiri wao walikuwa hawapeleki michango katika mifuko ya hifadhi ya jamii watalipwa haki zao?”

2.2.7 Hasara ya Kifedha kutokana na Vitendo vya Taasisi za Serikali dhidi ya Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza mipango mbalimbali ya maendeleo ya Wananchi Mamlaka za Serikali za Mitaa hushirikiana na taasisi nyingine za Serikali kama vile Wakala wa Manunuzi wa Serikali (GPSA), Wakala wa Matengenezo ya Magari ya Serikali (TEMESA), Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) na Bohari ya dawa Tanzania (MSD). Ripoti ya CAG imeonesha kuwa mamlaka za Serikali za Mitaa zilipata hasara kutokana na kushirikiana na taasisi hizo.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya Kamati inaonyesha kwamba taasisi hizo zimekuwa kikwazo kwa matumizi ya fedha za umma kwenye mamlaka ya Serikali za Mitaa kutokana na kupokea fedha zinazolipwa na mamlaka hizo na kutokutoa huduma inavyostahili. Kwa mfano:

- a) Upo utaratibu uliowekwa na Serikali kwa Makundi mbalimbali ya Wananchi hususani Wazee kwamba Wahudumiwe kupitia Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF). Kwa utaratibu huu, Halmashauri hutoa huduma za afya kwa Wanufaika na kudai marejesho NHIF. Kilichobainika ambacho ndiyo hoja ya Kamati ni kwamba NHIF hairejeshi gharama hizo kwa Halmashauri mbalimbali nchini kwa madai kuwa fomu za matibabu zinajazwa vibaya. Mashaka ya Kamati ni pale inapobainika kwamba Wateja wa NHIF wanaojaza formu vibaya ni Vituo vya afya vya Halmashuri tu! Wengine wote wanajaza form vizuri.

Mheshiwa Spika, jumla ya **Shilingi Bilioni 2.34** hazijalipwa katika Mamlaka mbalimbali za Serikali za Mitaa nchini kutokana na huduma za tiba zilizotolewa kwa Wanufaika wa Mfuko huo. NHIF imeshindwa kulipa fedha hizo kwa maelezo kwamba fomu za Wagonjwa zilijazwa vibaya kiasi cha kutoaminika. Changamoto hii imeonekana katika mamlaka nyingi za serikali za mitaa na kusababisha hasara kubwa.

Mheshimiwa Spika, endapo Serikali haitalitolea suala hili maelezo ya kina, Kamati inalitazama kama ni hali tu ya NHIF kujinufaisha kimapato kwa kukwepa kufanya marejesho ya gharama za Halmashauri.

- b) Halmashauri nyingi zimekuwa zikilipa fedha kwenye Bohari ya Dawa Nchini (MSD) pasipo kupelekewa dawa na vifaa tiba kwa wakati. Hali hii imekuwa ni kero kubwa katika baadhi ya halmashauri. Jumla ya dawa na vifaa tiba vyenye thamani ya **Shilingi Bilioni 1.17** havikupelekwa na MSD katika Halmashauri kutokana na sababu mbalimbali zilizo nje na utendaji wa Halmashauri;
- c) TEMESA imekuwa ikitumika kurudisha nyuma utendaji na uzalishaji katika baadhi ya Halmashauri nchini kwa sababu haitoi huduma ipasavyo kwa wateja wake. Kumekuwa na malalamiko mengi sana kutoka kwenye Halmashauri mbalimbali kuhusiana na udhaifu wa Chombo hiki katika matengenezo na ukaguzi wa magari na mitambo.

Mheshimiwa Spika; Kutokana na changamoto hii, kuna Halmashauri zimeshindwa kukusanya mapato lengwa kwa sababu ya magari na mitambo yao kuwa mabovu na kushindwa kufanya kazi, hivyo kuchelewesha huduma mbalimbali kuwafikia walengwa.

d) Halmashauri nyingi zimekuwa zikifanya manunuzi mbalimbali kupitia GPSA. Lakini kwa sasa GPSA imekuwa ikishindwa kufanya kazi yake ipasavyo. Hii imetokana na kwamba Halmashauri mbalimbali zimekuwa zikiamurishwa kulipa fedha kabla ya kupata huduma au bidhaa husika, pia kwa upande wa uagizaji na manunuzi magari, wameshindwa kufanya vizuri kwani wamekuwa na tabia ya kurudisha fedha kwa wateja pasipo kukamilisha manunuzi ya magari hayo kwa wakati uliopangwa.

2.2.8 Uteketezaji wa dawa za binadamu katika vituo vya kutolea huduma ya afya

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG ya Mwaka wa Fedha 2020/21 inaonesha kuwepo kwa wimbi kubwa la uteketezaji wa madawa ya binadamu yenye thamani kubwa sana ya fedha. Kwa mfano; katika mwaka wa fedha **2018/19** halmashauri 14 zilitেকেzeza dawa zenye thamani ya shilingi Bilioni 7.3, mwaka **2019/20** halmashauri 31 (Bilioni 1.5) na Mwaka **2020/21** Halmashauri 46 (Bilioni 3.5).

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa ununuzi na usambazaji wa dawa zinazokaribia kuisha muda wake, au kupeleka dawa kwenye maeneo ambayo hayana magonjwa yanayohusika, unaweza kuwa ni mwanya mpya wa upotevu wa fedha za umma nchini. Serikali inapaswa kulitolea suala hili maelezo ya kina ili Bunge lijiridhishe juu ya hali hiyo kwani ikiendelea kwa namna ilivyo taifa litazidi kupata hasara kwa namna yenye kutia mashaka ya ubadhirifu unaopangwa na kuratibiwa ili utokee.

2.2.9 Dosari katika kukusanya mapato ya ndani ya Halmashauri na Serikali kuu.

Mheshimiwa Spika, katika hoja hii, Kamati imebaini maeneo mapya manne ambayo ni mianya ya upotevu wa mapato katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Maeneo haya ni pamoja na-; Ushuru wa huduma (service levy) kukusanywa

bila ya uthibitisho wa mapato halisi ya Kampuni kwa mwaka (turnover), Halmashauri zingine kufanya malipo bila kukata au kutokupeleka Kodi ya Zuio (withholding tax), Kufanya malipo bila kutumia Risiti za EFD; na kuendelea kuwepo kwa leseni za biashara nje ya Mfumo.

Jedwali Na. 1: Kodi ya Zuio(withholding tax) Ambayo haikukusanywa.

Na.	Halmashauri	Kiasi (Sh.)	Na.	Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/W Arusha	10,666,954	14.	H/W Mpanda	3,352,986
2.	H/Jiji Arusha	12,426,204	15.	H/M Mpanda	5,532,464
3.	H/W Chato	141,139,943	16.	H/W Mpimbwe	9,780,365
4.	H/Mji Handeni	10,652,329	17.	H/W Mtwara	1,435,604
5.	H/W Kaliua	2,177,940	18.	H/W Nsimbo	11,406,850
6.	H/W Kibiti	2,179,600	19.	H/W Sikonge	7,677,253
7.	H/M Kigamboni	3,274,332	20.	H/M Singida	1,732,680
8.	H/W Kishapu	7,948,005	21.	H/M Tabora	5,179,067
9.	H/W Kyerwa	2,127,883	22.	H/W Tandahimba	11,103,530
10.	H/W Masasi	1,168,895	23.	H/Mji Tunduma	6,574,554
11.	H/W Mbogwe	4,967,716	24.	H/W Ulanga	6,278,200
12.	H/W Monduli	3,320,765			
13.	H/M Moshi	65,955,048		Jumla	338,059,167

Chanzo: Taarifa ya CAG- 2020/21

2.2.10 Upotevu wa Mapato katika Mifumo ya Kielektroniki

Mheshimiwa Spika, Mamlaka za Serikali za Mitaa zina mifumo ya namna mbalimbali ya kielektroniki kwa ajili ya ukusanyaji wa mapato na utoaji wa matumizi. Dhamira ya Serikali kuwa na mifumo hii ni kuongeza ufanisi katika utoaji wa huduma, kubana mianya ya upotevu wa mapato hususani kwa njia ya rushwa, wizi na kurahisisha miamala ya mapato na matumizi.

Mheshiwa Spika, ripoti ya CAG imebainisha upotevu wa mapato ya Serikali kupitia kwenye mifumo hii ya kielektroniki. Hali hii inaweza kuonekana kwa kuangalia marekebisho ya miamala yanayofanywa na maafisa wanaohusika na mchakato wa ukusanyaji wa mapato hayo pasipokuwa na nyaraka za uthibitisho wa uhalali wa marekebisho hayo.

Kwa mfano, katika mwaka wa fedha 2020/21 Halmashauri 27 zinazoonekana kwenye Jedwali Na.5 zilifanya marekebisho ya miamala yenye jumla ya

Shilingi Bilioni 1.6 kwenye mfumo bila uthibitisho wa ulazima na uhalali wa marekebisho hayo kufanyika.

Jedwali Na. 2: Ankara zilizorekebishwa bila viambatisho

Na.	Halmashauri	Kiasi (Sh.)	Na	Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/W Rufiji	656,820,563	15.	H/W Chamwino	19,673,910
2.	H/W Mbozi	201,359,728	16.	H/M Lindi	17,195,983
3.	H/M Kinondoni	135,994,090	17.	H/W Morogoro	16,316,145
4.	H/W Mkuranga	124,867,127	18.	H/W Bagamoyo	13,663,932
5.	H/W Kilindi	104,869,200	19.	H/W Nsimbo	11,799,744
6.	H/M Iringa	85,640,671	20.	H/W Serengeti	9,875,644
7.	H/W Kibaha	45,589,585	21.	H/Mji Nzega	9,253,626
8.	H/W Kisarawe	31,847,394	22.	H/Jiji Mwanza	8,578,000
9.	H/W Rorya	27,116,121	23.	H/W Bumbuli	7,406,000
10.	H/W Kwimba	25,563,641	24.	H/W Musoma	5,476,000
11.	H/W Korogwe	24,404,486	25.	H/W Nyasa	4,956,250
12.	H/W Mpwapwa	24,148,808	26.	H/W Kaliua	4,301,700
13.	H/W Kiteto	23,285,500	27.	H/W Simanjiro	4,104,100
14.	H/W Mufindi	20,716,628		Jumla	1,664,824,576

Chanzo: Taarifa ya CAG

Katika hatua nyingine ya Majadiliano ya Kikao cha tarehe 17 Oktoba, 2022 Katika Ukumbi Namba 37 katika Jengo dogo la Utawala (Utawala Annex) Bungeni jijini Dodoma, mmoja wa Maafisa Masuuli aliarifu Kamati kwamba katika Halmashauri yake alibaini kuwa maafisa mifumo ya TEHAMA hushirikiana na maafisa mapato kusababisha upotevu wa mapato kwenye mifumo. Hii ni ushahidi tosha kwamba ipo mianya ya upotevu wa mapato katika mifumo hiyo unaotekelezwa na maafisa wa Serikali.

Mheshimiwa Spika; Udhaifu mkubwa pia umebainika katika kukusanya mapato kwa kutumia PoS mashine. Halmashauri nyingi zimekuwa zikitumia hiki kama kichaka cha kutumia fedha za makusanyo kinyume cha utaratibu wa matumizi ya fedha husika: -

- i) Fedha za ushuru na makusanyo mengine kupitia Pos zinakusanywa na kukaa muda mrefu bila kupeleka benki. Mfano, jumla ya halmashauri 147 hazikupeleka benki kiasi cha shilingi bilioni 17 zilizokusanywa kwa mashine za PoS;
- ii) Mashine kukaa muda mrefu bila kufanya kazi, kuzimika hivyo kushindwa kufanya kazi iliyokusudiwa
- iii) Wateja kuwa na Vitambulisho vingi vyenye majina yanayofanana

2.3 Majumuisho ya Sehemu ya Pili

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla Sehemu ya Pili imeonesha matumizi mabaya ya fedha za umma kwenye mamlaka za Serikali za Mitaa kutokana na kutokuzingatiwa kwa sheria, kanuni na taratibu mbalimbali. Aidha, sehemu hii imeonesha dosari za ukusanyaji wa mapato ya Serikali Kinyume na Sheria ya Fedha za Umma, Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa na Miongozo mingine kuhusu ukusanyaji wa Mapato. Maeneo makubwa yaliyotajwa yanahusu mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu, uwekezaji wa mitaji ya umma katika baadhi ya halmashauri, ununuzi wa huduma na bidhaa na usimaizi wa mikataba. Vilevile, sehemu hii imebainisha changamoto katika ruzuku ya miradi ya maendleo katika mamlaka ya serikali za mitaa, matumizi ya fedha kwenye akaunti za amana na udhaifu katika ukusanyaji wa mapato ya ndani. Jambo kubwa la kwenda nalo katika sehemu ya tatu inayohusu maoni na mapendekezo ni kwamba changamoto hizo zinahitaji hatua maalum na muhimu ili kupata ufumbuzi. Bunge kama chombo kinachosimaia matumizi ya fedha za umma kwa niaba ya wananchi linatarajiwa kutoa ushauri madhubuti utakaowezesha kuondoa matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma kwenye mamlaka ya serikali za mitaa.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

3.1 Maoni

Mheshimiwa Spika, kutokana na dosari zilizobainishwa na CAG kwenye eneo la matumizi mabaya ya fedha za umma, Bunge linatarajiwa kutoa ushauri utakaowezesha kuondoa vyanzo vya matumizi mabaya ya fedha za umma. Mtazamo wa Kamati kuhusu maeneo yenye matatizo ya matumizi ya fedha za umma ni kam aifuatavyo;

- a) Ili mfuko wa mikopo kwa vikundi vya akina mama, vijana na watu wenye ulemavu uwezeshe matokeo ya kiuchumi yaliyokusudiwa, Serikali inapaswa kutatua changamoto zilizopo;
- b) Matumizi ya fedha za umma yanapaswa kuendana na dhamira ya bunge ya uidhinishaji wa bajeti. Kwa msingi huo, utoaji wa ruzuku ya miradi ya maendeleo kwa mamlaka ya serikali za Mitaa unatakiwa kuendana na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge;
- c) Matumizi mabaya ya fedha za umma katika maeneo ya mitaji ya umma ndani ya mamlaka ya serikali za Mitaa yanaweza kuzuiwa kwa kuzitaka halmashauri nchini zizingatie fursa za uwekevu na tija ya miradi;
- d) Upotevu wa fedha za umma kutokana na usimamizi mbovu wa mikataba unaweza kudhibitiwa kwa kuwasisitiza maofisa masuuli kuzingatia sheria, kanuni na taratibu zilizowekwa na kuridhiwa na Bunge;
- e) Uongozi bora katika eneo la matumizi ya fedha za umma unaweza kufikiwa pamoja na mambo mengine kwa kuzingatia stahili za watumishi;
- f) Ukusanyaji wa mapato ya ndani ya halmashauri unachangia kwa kiasi kikubwa kuongeza uwezo wa halmashauri hizo kuwahudumua wananchi na kuleta maendeleo katika maeneo yanayohusika. Lengo la kutumia mifumo ya kielekroniki ya ukusanyaji wa mapato katika halmashauri nchini linaweza kufikiwa kwa kuchukua hatua kali dhidi ya wahusika wanaoihujumu mifumo hiyo;
- g) Taasisi zinazopokea malipo kutoka mamlaka ya serikali za mitaa zisipohimizwa na kusimamiwa ipasavyo zitaendelea kusababisha madhara katika matumizi ya fedha za umma kwenye mamlaka ya Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, mambo hayo ni mtazamo wa jumla wa Kamati unaotokana na matokeo ya uchambuzi wa ripoti kuu ya mwaka ya ukaguzi wa mamlaka za serikali za mitaa ya mwaka 2020/21 iliyowasilishwa na CAG. Naomba kulieleza Bunge lako tukufu kwamba mtazamo huo ndio msingi wa mapendekezo ya Kamati nitakayoyasoma.

3.2 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo hayo, sasa naomba kutoa hoja kuhusu ukaguzi wa hesabu za serikali za mitaa kama ifuatavyo;

i) Kuhusu Mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu Wenye Ulemavu.

KWAKUWA lengo la Serikali kuwa na Mfuko wa Mikopo kwa Vikundi vya Akina Mama, Vijana na Watu wenye Ulemavu ni uwezeshaji kiuchumi na kupunguza makali ya ukosefu wa ajira nchini,

NA KWAKUWA Kamati imebaini kwamba uendeshaji na uendeleu wa Mfuko huo kwa sasa hauko thabiti,

KWA HIYO BASI Bunge linaazimia kwamba katika kila Halmashauri kuanzishwe:

- a) Akaunti Maalum kwa ajili ya fedha zitakazokuwa zinatolewa na kurejeshwa ili kuweka kumbukumbu za vikundi vinavyokopa, kiasi kilichokopwa, shughuli inayofanyika na mwenendo wa marejesho.
- b) Mpango Mahsusi wa utoaji wa elimu kwa Wanufaika wa mikopo ili Watambue uwepo wa fursa hiyo na wajiandae kunufaika nayo;
- c) Utaratibu wa kujiridhisha na mipango ya biashara inayoenda kutekelezwa badala ya kutoa mikopo kwa kufuata orodha tu ya majina ya Wana kikundi;
- d) Dhana ya kuutumia Mfuko huu kwa ajili ya kuyakwamua Makundi hayo Maalum kiuchumi na kuongeza ajira nchini badala ya kutoa mikopo hiyo kiholela;
- e) Tathmini mpya ya Wanufaika wa Mikopo ili kujumuisha Vijana wanaomaliza Mafunzo ya Jeshi la Kujenga Taifa na Vyuo mbalimbali.

ii) Kuhusu Upatikanaji wa Ruzuku ya Maendeleo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa

KWAKUWA ruzuku ya maendeleo inayotolewa na Serikali kuu katika Mamlaka za Serikali za Mitaa ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi iliyopangwa kwa mwaka husika,

NA KWAKUWA ruzuku hiyo hutolewa kwa misingi ya Sheria ya Matumizi inayopitishwa na Bunge kwa Mwaka husika wa Bajeti, **KWAHIYO BASI** Bunge linaitaka Serikali kutekeleza yafuatayo:

- a) Kuimarisha mikakati ya ukusanyaji wa mapato na kudhibiti uvujaji kwa njia za mifumo ya kielktroniki ili taifa lipate fedha za kutosha kugharamia mipango ya maendeleo ya kila mwaka;
- b) Kuzingatia matakwa ya Sheria ya Matumizi zinazopitishwa na Bunge katika kila mwaka wa bajeti ili kuendelea kujijengea imani Bungeni na kwa Wananchi;
- c) Kuweka angalau ukaribiano wa kiasi fulani cha ruzuku endapo itabidi baadhi ya Halmashauri kuzidishiwa kuliko vile inavyotokea kwamba Halmashauri zingine hupewa kiasi kidogo mno wakati zingine hupewa zaidi ya 50%;
- d) Kutorejesha **HAZINA** fedha zinazokuwa zimepelekwa katika Halmashauri kwa madai kuwa mwaka husika wa fedha umeisha.

iii) Kuhusu Uwekevu na Tija katika Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

KWAKUWA uwekezaji wa mitaji ya Mamlaka za Serikali za Mitaa ni kwa ajili ya huduma na faida ya kifedha itakayoleta huduma bora zaidi,

NAKWAKUWA halmashauri zilizo nyingi zimekumbwa na kasumba ya kuwekeza kwenye masoko na vituo vya mabasi kama vile hakuna maeneo mengine yanayofaa kwa uwekezaji, **KWAHIYOBASI** Bunge linaishauri Serikali kuhakikisha kuwa uwekezaji unazingatia fursa za uwekevu na tija katika maeneo mbalimbali ya Halmashauri kuliko hali ilivyo sasa ambapo kila Halmashauri inataka soko na kituo cha mabasi tu!

iv) Kuhusu Manunuzi na Mikataba ya Upatikanaji wa Huduma na Bidhaa Mbalimbali

Bunge linaiagiza Serikali kusimamia ipasavyo manunuzi yote ya umma kwa kufuata sheria, kanuni na taratibu zilizowekwa na kuridhiwa na Bunge. Na, Maafisa Masuuli wote watakaobainika kutosimamia ipasavyo Agizo hili wachukuliwe hatua kali za kisheria kwa nia ya kukomesha ubadhirifu na kuliletea taifa manufaa stahiki.

v) Kuhusu Upatikanaji wa Stahili za Watumishi kwa Mujibu wa Sheria

KWAKUWA stahili za Watumishi zipo kwa mujibu wa sheria, kanuni na miongozo mbalimbali ya Serikali inayopaswa kuzingatiwa na Waajiri na Watumishi pia

NA KWAKUWA baadhi ya Waajiri hawatekelezi matakwa ya Sheria hizo mathalani katika kupeleka michango ya pensheni katika Mifuko ya Hifadhi za Jamii hivyo kuwaletea Watumishi usumbufu na lawama kwa Serikali wanapostaafu,

KWAHIYO BASI Bunge linaitaka Serikali kutoa stahiki za Watumishi kwa kuzingatia Sheria zilizowekwa na kuchukua hatua kali kwa Waajiri wasiozingatia matakwa ya Sheria hizo.

vi) Kuhusu Ukusanyaji wa Mapato ya Ndani ya Halmashauri

KWAKUWA mapato ya ndani ya Halmashauri ni muhimu kwa ajili ya kugharamia miradi na huduma mbalimbali za kijamii katika Mamlaka za Serikali za Mitaa,

NAKWAKUWA Halmashauri zilizo nyingi zina udhaifu katika eneo hili kutokana na sababu mbalimbali zikiwemo uvajaji wa mapato kwenye mifumo ya kielektroniki, rushwa na kutosimamia ipasavyo sheria, kanuni na taratibu za fedha

KWAHIYO BASI Bunge linaishauri Serikali kutekeleza yafuatayo:

- a) Kudhibiti mianya ya uvujaji wa mapato katika mifumo ya kielektroniki;
- b) Kuhakikisha kuwa Mfumo mpya wa ukusanyaji wa mapato (TAUSI) unaanza kutumika katika Halmashauri zote za Serikali ndani ya

mwaka wa fedha 2022/2023 badala ya hali ilivyo sasa ambapo bado kuna Halmashauri zinazoendelea kutumia mfumo wa zamani (*Local Government Revenue Collection Information System- LGRCIS*) unaoruhusu marekebisho ya miamala kwa namna yenye kutia shaka ya wizi.

vii) Kuhusu Matumizi yasiyofaa ya Fedha katika Akaunti za Amana

KWAKUWA fedha zinazowekwa katika akaunti za amani zinakuwa ni kwa ajili ya matumizi maalum,

NA KWAKUWA imebainika sasa kwamba katika Halmashauri mbalimbali fedha zilizomo katika akaunti hizo zinatumika kwa shughuli ambazo hazikutarajiwa,

KWAHIYO BASI Bunge linaitaka Serikali kuhakikisha kuwa fedha zinazo wekwa katika Akaunti za Amana zinatumika kwa malengo yaliyokusudiwa kuliko hali ilivyo sasa ambapo Akaunti hizo zinaonekana kutumika kama maficho ya fedha ambazo badae hutumika kibadhirifu.

viii) Kuhusu Upotevu wa Mapato katika Mifumo ya Kieletroniki ya kukusanya mapato

KWAKUWA mifumo mbalimbali ya mapato na matumizi imewekwa kwa ajili ya kuongeza ufanisi katika Nyanja za mapato na matumizi ya Serikali,

NA KWAKUWA sasa imebainika kuwepo kwa uvujaji wa mpato kupitia katika mifumo hiyo,

KWAHIYO BASI Bunge linaitaka Serikali kudhibiti mianya ya mapato katika mifumo hiyo na kuchukua hatua kali za kinidhamu kwa Watumishi wote watakaobainika kuhusika na upotevu mathalani Watumishi walio katika Halmashauri ambazo miamala ya mapato ilibadirishwa au kufutwa bila ya uthibitisho wa ulazima wa kufanya hivyo.

ix) Kuhusu Hasara ya kifedha kutokana na Vitendo vya Taasisi za Serikali dhidi ya Halmashauri

KWAKUWA Kamati imebainisha namna Mamlaka za Serikali za Mitaa zinavyoathiriwa kifedha kutokana na ushirikiano wake na Taasisi zingine za Serikali kama vile NHIF, TEMESA, MSD na GPSA; NA **KWAKUWA** athari hizo zinadidimiza kasi ya maendeleo katika Mamlaka hizo, **KWA HIYO BASI** Bunge linaishauri Serikali:

- a) Kushughulikia mara moja suala la NHIF kutorejesha gharama za matibabu na vifaa tiba vinavyotolewa na Halmashauri kwa Wanufaika wa bima ya afya chini ya Mfuko huo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini;
- b) Kuisimamia ipasavyo MSD ili iwe inapeleka dawa na vifaa tiba katika halmashauri kulingana na mahitaji ya Halmashauri zenyewe;
- c) Kuisimamia GPSA ili iwe inatekeleza majukumu yake kwa weledi na kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na taratibu za kazi zao ili kuzisaidia Halmashauri katika utekelezaji wa mipango yao kuliko hali ilivyo sasa ambapo GPSA huchangia kuzizorotesha; na
- d) Kuiimarisha TEMESA ili iweze kuzisaidia Halmashauri na Taasisi zingine za Serikali kisha kupunguza malalamiko ya udhaifu wake katika eneo la ukaguzi na utengenezaji wa magari na mitambo katika Halmashauri.

x) Kuhusu Utekelezaji wa Dawa za Binadamu katika Hospitali na Vituo vya Afya.

Bunge linaitaka Serikali kutoa maelezo ya kuridhisha ni kwa nini pamekuwa na kasi kubwa ya utekelezaji wa dawa za binadamu kama vile dawa hizo zinanunuliwa bila mpango mahsusi. Aidha, Serikali inapaswa kudhibiti jambo hili kwani baadhi ya dawa zinazoteketewa siyo za magonjwa ya mlipuko.

4.0 SHUKRANI

Mheshimiwa Spika, Kamati inakushukuru kwa uongozi wako thabiti uliotuwezesha kutekeleza majukumu yetu ipasavyo. Aidha, tunaipongeza sana Sekretarieti ya Bunge chini ya Katibu wa Bunge Bi. Nenelwa Mwihambi. Sekretarieti imetusaidia katika utafiti, uratibu, upatikanaji wa taarifa na ushauri katika masuala mbalimbali ya Kamati. Tunawapongeza Mkurugenzi wa Kamati za Bunge Bw. Athuman Hussen, Mkurugenzi Msaidizi katika Sehemu ya Fedha na Uchumi Ndg. Michael Chikokoto na Makatibu wa Kamati ya LAAC Ndg. Dickson M. Bisile akisaidiana na Bi. Jesca T. Sanga na Ndg. Paul Chima.

Tunaishukuru sana Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi chini ya Ndg CPA Charles Kichere Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa kutekeleza wajibu wao ipasavyo. Tunaipongeza Ofisi ya Rais TAMISEMI, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Bunge na Uratibu) na Wizara ya Fedha na Mipango kwa ushirikiano wao kila wakati tulipohitaji ufafanuzi wa hoja mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa naomba kuwashukuru Wajumbe wa LAAC kwa uvumilivu, ushirikiano na uchapa kazi, na ninaomba kuwatambua kwa majina yao kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Halima J. Mdee, Mb	-	Mwenyekiti
2. Mhe. Stanslaus S. Mabula, Mb	-	Makam Mwenyekiti
3. Agnes E. Hokororo, Mb	-	Mjumbe
4. Mhe. Twaha A. Mpembenwe, Mb	-	Mjumbe
5. Mhe. Benaya L. Kapinga, Mb	-	Mjumbe
6. Mhe. Conchesta L. Rwamlaza, Mb	-	Mjumbe
7. Mhe. Elibariki E. Kingu, Mb	-	Mjumbe
8. Mhe. Jeremiah A. Mrimi, Mb	-	Mjumbe
9. Mhe. Jesca J. Msambatavangu, Mb	-	Mjumbe
10. Mhe. John M. Sallu, Mb	-	Mjumbe
11. Mhe. Joseph Z. Kamonga, Mb	-	Mjumbe

12. Mhe. Joseph A. Tadayo, Mb	-	Mjumbe
13. Mhe. Francis K. Ndulane, Mb	-	Mjumbe
14. Mhe. Issa A. Mchungahela, Mb	-	Mjumbe
15. Mhe. Khadija H. Aboud, Mb	-	Mjumbe
16. Mhe. Maimuna S. Mtanda, Mb	-	Mjumbe
17. Mhe. Maimuna A. Pathan, Mb	-	Mjumbe
18. Mhe. Masache N. Kasaka, Mb	-	Mjumbe
19. Mhe. Ng'wasi D. Kamani, Mb	-	Mjumbe
20. Mhe. Rehema J. Migilla, Mb	-	Mjumbe

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati katika Taarifa hii yamejengwa katika misingi ya Hoja za Ukaguzi wa CAG. Na, yanakusudia kuimarisha nidhamu ya ukusanyaji wa mapato na matumizi ya fedha za umma katika Serikali za Mitaa ili kuwaletea wananchi maendeleo. Hivyo, ni vema Serikali ikatambua kwamba Ukaguzi unaotekelezwa na CAG katika mapato na matumizi ya fedha za umma nchini ni kwa niaba ya Bunge. Na, kwamba Hoja za Ukaguzi zinazotolewa na CAG ni Hoja za Bunge.

Hivyo, katika Taarifa za Hesabu za Miaka inayofuata, Halmashauri ambayo haitajibu hoja za Ukaguzi ipasavyo itahesabiwa na Kamati kwamba imekaidi kujibu hoja za Bunge. Hatua kali za kinidhamu zitapendekezwa kwa Mamlaka zinazohusika papo hapo wakati vikao vya Kamati vikiendelea.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba sasa Bunge lako Tukufu lipokee, lijadili na kuyaafiki Maoni na Mapendekezo ya LAAC juu ya Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu mapato na matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Tarehe 30 Juni, 2021.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa hoja.

.....
Stanslaus S. Mabula, Mb

**MAKAMU MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA**

03 Novemba, 2022

VIAMBATISHO

A: WADAU WALIOSHIRIKI KATIKA SHUGHULI ZA KAMATI

- (i) Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi;
- (ii) Baadhi ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa;
- (iii) Ofisi ya Rais- TAMISEMI;
- (iv) Wizara ya Fedha;
- (v) Asasi za Kiraia;
- (vi) Vyombo vya Habari; na
- (vii) Wananchi kwa Ujumla.

B: NYARAKA ZILIZOTUMIKA

- (i) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977;
- (ii) Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (2019/20);
- (iii) Sheria ya Ukaguzi wa Umma, 2008;
- (iv) Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290;
- (v) Sheria ya Manunuzi ya Umma, 2011;
- (vi) Sheria ya Kinga na Madaraka ya Bunge, Sura 296;
- (vii) Sheria ya Bajeti, Sura 439;
- (viii) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020;
- (ix) Ilani ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu; na
- (x) Memoranda ya Fedha za Serikali za Mitaa, 2019.